

A román nyelv reneszánsza Gyulán

2013. szeptember 1. óta a gyulai Nicolae Bălcescu Román Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium új fenntartója a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata. Az intézmény igazgatónőjével, **Czeplédiné dr. Gurzó Mária**val nemcsak erről az átmenetről beszélgettünk, hanem a gyulai román nyelvű tanítás történetét, s az elmúlt időszakok sikereit és nehézségeit is felelevenítettük. Megtudtuk azt is, hogy nemsokára több új tankönyv és oktatási segédanyag könnyíti meg a hazai román iskolások felkészülését.

– Mióta tudunk román nyelvű oktatásról Gyulán?

– 1771-ben nyitotta meg kapuait az akkori román iskola, majd 1777 után – a *Ratio Educationis* bevezetését követően – gomba módra sokasodtak az anyanyelvi iskolák a történelmi Magyarországon. Természetesen a román nyelvűek is. Mondhatnánk, hogy csaknem egy évszázadig sikeresen működtek az anyanyelvi iskolák. A XIX. század közepén, az *Eötvös József-féle népoktatási alaptörvény* is támogatta, illetve az *ortodox egyház autonómiájáról* szóló törvény is szorgalmazta az anyanyelvi képzés fejlesztését. A század utolsó két évtizedében kiadott jogszabályok, majd 1907-ben az *Apponyi-féle törvény* viszont nagyot roppantott a tiszta anyanyelvi oktatáson. Aztán kitört a világháború, s *Trianon* után – igazodva az akkori társadalmi-kulturális körülményekhez – 1923-ban jelent meg *Klebsberg Kunó*, az akkori kultuszminiszter rendelete. Ennek alapján három iskolatípus honosodott meg: a nemzetiségi tannyelvű a magyar oktatással kombinálva, illetve a kétnyelvű oktatás, valamint a magyar nyelvű a nemzetiségi nyelv oktatásával. A két világháború között is működtek az egyházi iskolák, a háború alatt viszont szüneteltek. 1946–49 között újra megnyitották kapuikat a román iskolák. Az 1949-es államosítás jelentős *mérföldkő* volt a nemzetiségi iskolák és az oktatás történetében, hiszen akkor nyitották meg kapuikat a nemzetiségi gimnáziumok. 1949-ben kezdte meg működését a *Nicolae Bălcescu Román Gimnázium és Általános Iskola* is, amely 1960-ig *anyanyelvű* volt. Ez azt jelentette, hogy az összes tantárgyat román nyelven oktatták, de természetesen a diákok magyar nyelv és irodalmat is tanultak. Akkor jelent meg az a híres rendelet, amelyben arra hivatkozva, hogy a nemzetiségi közösségek nyelvéllapota és a társadalmi elvárások ezt teszik szükségessé, a kétnyelvűsége történeti áttérésről intézkedtek. A természettudományi tárgyakkal tehát *áttértek a kétnyelvűsége*re, többek között a mi gimnáziumunkban is. A kétnyelvűség azóta – más és más formában, s nyilván új tartalmakkal – jelen van az oktatásban. A közelmúltban még kisebbségi oktatásról beszélünk, de az új köznevelési törvény szerint *kétnyelvű nemzetiségi nevelő-oktató* iskola vagyunk.

– Ha azt a nevet halljuk itt Gyulán vagy a megyében, hogy *Bălcescu*, akkor nemcsak az itteni románok, hanem a magyarok is azonnal a román gimnáziumra gondolnak, hiszen a városban, a katolikus gimnázium létrejöttéig, két

gimnázium volt, az *Erkel* és a *Bălcescu*. Mióta és miért éppen így nevezik ezt az intézményt?

– Az igazgatói iroda falán lévő oklevél igazolja, hogy iskolánk 1953 óta viseli a román forradalmár nevét. Feltételezem, hogy az akkori vezetők azért dönthettek így, mert arra gondoltak, hogy a forradalmár *Nicolae Bălcescu*, a román mozgalom 1848–49-es elfojtása után tárgyalt *Kossuth*tal, *Bem*mel, *Avram Iancu*val, vagyis a két nép közeledését szorgalmazta és szolgálta.

– Mondhatjuk, hogy az elődök, akik ezt a nevet választották, az iskola jövőbeni hitvallását vetítették előre?

– Pontosan ezt gondolom én is. Őket is a két nép összefogásának gondolata foglalkoztathatta. Viszszatérve a történeti áttekintéshez: a hazai románság mindig is kétnyelvű közösség volt, s a magyar állam keretei között élt, és igazodott civilizációs értékrendjéhez. Számára a kétnyelvűség természetessé vált.

– Az 1980-as évek eleje szintén egy *mérföldkővet* jelent az intézmény életében. Az általános iskola és a gimnázium az új intézményegyüttes épületébe költözött. (*Líceum tér 2. sz.*)

– Addig a *Városház utca 13. szám* alatt működött, a mai városi könyvtár épületében. 1999-ben vettük át az új épületszárnyat, melyben az új kollégium és a *Román Kulturális Központ* működik.

– 2013 két nagy változást is hozott az iskola életében. Melyek voltak ezek?

– Az iskola története során több fenntartója is volt. Az utóbbi évtizedekben *Gyula Város Önkormányzata*

látta el ezt a feladatot. Csak azt mondhatom, hogy igen jó gazdája volt az intézményünknek. Idén januárban átkerültünk a *Klebelsberg Intézményfenntartó Központ*hoz, amellyel szintén harmonikusan együttműködtünk. Közben azonban a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata bejelentette átvételi szándékát, és ez év szeptember elsejétől az MROÖ kapta meg a fenntartói feladatkört.

– *Mit jelent ez az iskola életében?*

– Nyilván hosszabb távon fog érződni a változás, eddig a tantestület és a gyerekek nem észlelték igazán az átmenetet. Gyakorlatilag egy adminisztratív „átsétálásról” beszélhetünk. Miután a törvények – nemzetiségi, köznevelési, költségvetési – a hazai nemzetiségeknek egyfajta kulturális, illetve tanügyi autonómiát biztosítanak, a jövőben komoly előrelépés várható. Az Országos Román Önkormányzat már előttünk átvette a battonyai, a kétegyházi, az eleki és a körösszakáli iskolát. Ezek lehetnek a mi bázisintézményeink. Bízunk abban, hogy önállóan gazdálkodó anyaiskolaként működhetünk, s – betöltve a küldetésünket – erősíthetjük iskolánk nemzetiségi jellegét.

– *Mondhatjuk azt is, hogy a jelenlegi fenntartó nyugalmass mindennapokat tud biztosítani az iskolai közösségeknek?*

– Azt mondhatjuk, hogy jelenleg a finanszírozás az országos önkormányzaton keresztül történik, és azt is, hogy ez biztosítja a szakmai önállóságunkat és a működéshez szükséges kedvező kereteket. Teljes biztonságérzetről azonban én nem beszélnék. Nem tudom, hogy a jövő hogyan fog alakulni. A népszámlálási adatok ismeretében nehéz előre megjósolni, hogy a jövő évi nemzetiségi választások, milyen változásokat eredményeznek az Önkormányzat összetételében és oktatáspolitikájában. Reméljük, hogy azután sem fogják felülírni az érintett történelmi közösség, a gyermek és a szülő elvárásait, s nem kérdőjelezi meg a kétnyelvűség létjogosultságát, szükségességét. Egy iskola működése, léte, mindig függ a társadalmi közegtől, a szülők és a gyermekek elvárásaitól, céljaitól. Az nagyon fontos, hogy az iskola miként válaszol, jól válaszol-e ezekre a kérdésekre? Ennek egyik értékmérője, hogy hány gyerek iratkozik be az iskolába. Ha a szülő megbízik a tantestületben, és egyetért a küldetésével, elégedett a munkájával, illetve tudja, hogy azok az emberek, akik onnan kerülnek ki, megállják a helyüket az életben, akkor pozitívan viszonyulnak, és beiratják gyermeküket. Azt tapasztalom, hogy a szülők elégedettek a mostani tantestület munkájával.

– *A legtöbb oktatási intézmény létszámgondokkal küzd, majdnem mindenhol csökken a gyereklétszám. Ez a gimnázium viszont párhuzamos osztályokkal működik, ami a '80-as években egyáltalán nem volt jellemző. Most már két első osztály indítása is szükségessé vált. Ez is az idei ősz újdonsága?*

– A 2013/2014-es tanévben 350 tanulója van az iskolánknak. A nagy létszám kihívást jelent, lendületet ad, és hitet abban, hogy érdemes ezen az úton továbbhaladni, bár nem könnyű. Egyre több ugyanis az olyan szülő, aki már csak gyökereiben, származásában román, de a nyelvet nem örökölte, és nem is tudja átörökíteni. Ezért az iskolának kulcsszerepe van a román nyelvi szókincs megalapozásában és fejlesztésében. Tudni kell, hogy az egyik 9. osztályt a mi általános iskolásaink alkotják. Egy másik erős csoportot alkotnak a *méhkeréki* gyermekek. Közéjük jönnek a többiek *Magyarcsanádtól Pocsajig*, azokból a falvakból, ahol őshonos románság is él. De vannak gyulai magyar szülők is, akik szívesen íratják ide gyermekeiket, mondván, hogy *az iskola családias légkörű*, a város pedig a határ mentén helyezkedik el, így hasznosnak ítélik, ha gyermekük a magyar és az angol nyelv mellett *románul* is megtanul. Valamennyire reneszánszát is éli a román nyelv. Határozottan állíthatjuk, hogy az utóbbi öt évben nőtt az érdeklődés a román nyelvismeret iránt. Szinte nincs is olyan hét, hogy ne keressenek meg azzal a kérdéssel, hogy nem indítunk-e román nyelvtanfolyamot. Van néhány romániai tanulónk is, tehát az iskola összetétele rendkívül színes. Tanítványaink román nyelvi tudásszintje meglehetősen eltérő. *Méhkeréken* és egyes falvakban még öröklik a tájnyelvet, az asszimiláltabb települések gyermekei viszont csak nyelvtanítói iskolákban tanulják, s egy cizellált, irodalmi román nyelvet sajátítanak el. A gimnáziumban nyelvi szintfelmérést végezzük, és ez alapján bontjuk csoportokra a tanulókat. Diákjaink nagyon szép arányban (nyolcvan, kilencven százalékban) tanulnak tovább hazai és romániai egyetemeken, főiskolákon. (Az utóbbi tizenöt évben, 53 végzősünk romániai egyetemeken, román állami ösztöndíjjal folytatta a tanulmányait.) Ezeknek a diákoknak a többsége vissza is tért ide, a szűkebb pátriájukba, és alapos szakmaisággal, emberséggel megállják a helyüket az élet színpadán. Egyébként nem szabad elfelednünk, hogy története során ez a gimnázium megalapozta a mai értelmiségi réteg általános műveltségét s román nép- és nyelvismeretét.

– Az elmúlt két-három évben új tankönyvek is jelentek meg. Mi tette szükségessé ezek megírását? Beváltak az új tankönyvek? Vannak új projektek?

– A rendszerváltás után a mi területünkön is megtörtént a tankönyvek általános bírálata, s mivel a legtöbb szemléletében, módszertani kultúrájában már túlhaladott volt, nagyon kevés ment át ezen a „szellemi rostán”.

Ebből adódóan tankönyvhiánnyal küzdöttünk. A Romániából hozottak nem feleltek meg a hazai kerettantervnek, s nyelvezetük bonyolult volt a kétnyelvű tanítványaink számára, sőt még a romániaiaknak is.

Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, ugyanis európai uniós, TÁMOP-os projektek segítségével lehetőségünk nyílt új tankönyvek írására és megjelentetésére. *Új román nyelv és irodalom tankönyvet, munkafüzetet, mérőfüzetet* alkottunk hazai és romániai tankönyvírók közreműködésével, melyek a hazai kétnyelvű nemzetiségi iskolák felső tagozatos diákjainak készültek.

Az új tankönyvek kommunikáció-centrikusak, hatékonyan fejlesztik a gyermekek nyelvi kompetenciáját, szövegértési képességét, kreativitását, elvont gondolkodását. A (hazai) román, magyar és világirodalmi alkotások önismeretre, a lét morális minőségére, toleranciára, környezettudatosságra, a helyi, a nemzeti és az egyetemes értékek tiszteletére nevelik a gyermekeinket.

Egy újabb nagylélegzetű projektünk (TÁMOP – 3.4.1.A – 11/1-2012-0008 – *Modern oktatási programok kidolgozása a magyarországi román nemzetiségi kétnyelvű és nyelvtanítói iskolák számára*) főleg a gimnáziumi korosztályra összpontosít, és új román irodalmi, földrajzi, népismereti tankönyvek megalkotását, korszerű szöveggyűjtemények összeállítását és tankönyvfordítások létrehozását célozza (pl.: biológia, matematika), kellő hangsúlyt fektetve az IKT eszközök használatára is. (Az IKT, angolul ICT rövidítés az információs és kommunikációs technológiákat jelöli, s magában foglal minden digitális eljárást, alkalmazást – a szerk.)

– Tizenegy éve igazgatja ezt az intézményt. Ha ki kellene ragadni egy kedves momentumot, mi az, amire különös szeretettel gondol vissza?

– Sok a kedves emlék, sok mindent – nagyon kellemeset és kevésbé jót – átélünk itt az évek során. Az egyik legkedvesebb emlékem a vezetővé választásomhoz kötődik. Éppen hazafelé tartottam, amikor az utcán 3-4 kisdíkkal futottam össze. Az egyik közülük, Richárd (Ricsi), egy kedves tekintetű szőkésbarna hajú kisfiú elém ugrott, majd éles vékony hangon megkérdezte tőlem. „Marika néni aztán hogy is áll az az igazgató választás?” Köszönöm, Ricsikém! Alakul, alakul! – mondtam. De kedves vagy! – tettem hozzá. „Tessék nekünk szólni, mert mi itt vagyunk, és megvédjük, hogyha kell!” „Igen!” – kiáltották a többiek szinte kórusban. Én pedig örömteljesen néztem rájuk, s arra gondoltam, de hiszen nem is tanítom őket, s ők pedig mégis milyen hálásak és őszinték. Nem mertem tovább meditatálni a felnőttek háláján és hálátlanságán. Azon viszont igen, hogy az iskolámnak megvan a maga sajátos küldetése, méghozzá olyan két, illetve többnyelvű fiatalok képzése, akik képesek lesznek tovább építeni a két nép közötti szellemi „hidat”, és – Ady szavait kölcsönözve – „Hűen állni meg Isten és ember előtt”.

Eva Iova-Şimon